S-a încheiat la Bucureşti O NOUĂ EDIŢIE DE SUCCES A FESTIVALULUI INTERNAŢIONAL „GEORGE ENESCU”

(Costin Popa – 20 septembrie 2005)

Invitația la reflecție

400 de ani de istorie stau în spatele **Capelei de Stat din Dresda** și acest lucru se simte. Din cele două concerte programate în festival, l-am urmărit pe al doilea, o seară Beethoven – Brahms în care excepționalele virtuți ale formației au fost revelate în orbitoare lumină de bagheta dirijorului Myung-Whun Chung: sonorități adânc gândite și puse în pagină, nuanțe minuțios plămădite, îmbinare optimă a vocilor partidelor, remarcabile individualități instrumentale, clasă înaltă.

Prima parte – **Allegro ma non troppo („Impresii de bucurie la țară”)** – din **Simfonia a VI-a în Fa major op. 68 „Pastorala”** de Ludwig van Beethoven a dezvăluit imediat calitatea sunetului corzilor prin pianissime diafane, o boare ce a cuprins spațiul. Tonurile din secțiunea secundă **Andante molto mosso („Scenă la pârâu”)**, estompate, discrete au sugerat o lume idilică, ca un vis liniștit, calm, înseninat. O viziune pe care şeful de orchestră nu a părăsit-o niciunde pe parcursul lucrării şi chiar învolburările din mişcarea penultimă – **Allegro („Furtuna”)** – nu au abandonat-o. Atmosferă de visare pastorală, delicată și profund descriptivă. Ne-am dăruit cu totul, cuceriți, căutând poezia din noi, sensibilizată de farmecul pictural al naturii zugrăvite de muzicienii din Dresda.

Abordând **Simfonia nr.1 în do minor op. 68** de Johannes Brahms, Myung -Whun Chung ne-a atras și mai profund în lumea lui de introspecție și meditație. Cum oare? Ne-a frânat orice tentație spre percepția distantă, exterioară, ne-a invitat să-i urmărim gândurile, să le parcurgem împreună, obligându-ne să decelăm fiecare măsură, fiecare desen melodic. Ni le-a expus pe larg și noi am intrat în pulsul elongat al tempilor, amintindu-ne de concepția unor iluştri şefi de orchestră precum Furtwängler, Bruno Walter și, de ce nu, Celibidache – supremul filosof al baghetei. Am simțit în cele mai ascunse fibre ale noastre apăsarea gravă a primei părți (**Un poco sostenuto – Allegro**), poetica celei de-a doua (**Andante sostenuto**), am receptat detalierea plină de acuratețe din secțiunea terță (**Un poco allegretto e grazioso**) și sumbrele presimțiri ale mișcării finale (**Adagio – Allegro non troppo ma con brio**) transfigurate în finalul apoteotic. A fost o versiune ultra-clasică, fără licențe, în care mesajul profund umanist – filosofia lui Chung – a răzbătut intens din frazele romantice, minunat arcuite. O expunere clară, valorizată plenar în străfundurile sufletului. (La bis, în **Dansul ungar nr.1 în sol minor de Brahms**, n-am încetat să admir calitatea „cordarilor”, ale căror fluide nuanțări pe tema principală au fost de-a dreptul exaltante.)

Filarmonica londoneză

Pentru prima sa seară bucureşteană, dirijorul rus Vladimir Jurowski a propus un afiş ce a cuprins numai muzică aparținând secolului trecut. Şi, mai mult decât atât, compusă în perioada 1931 – 1945: Messiaen, Ravel, Prokofiev. A fost un act temerar, dată fiind selectivitatea cu care publicul nostru primeşte opusurile contemporane, dar o iniţiativă meritorie, încununată de succes eclatant. 4500 de spectatori, între care foarte mulţi tineri, au ovaţionat la final, entuziasmaţi de muzică, de performanța celebrei London Philharmonic Orchestra, a șefului de orchestră. O asemenea percepție generează un semn de întrebare față de stagiunile noastre curente, ca prilej de reflecție...

Vladimir Jurowski conduce orchestra londoneză dimensionând amplu, aerat. Tânăr fiind, nu-și poate stăvili – și bine face – aplecarea către tumultul instrumental, în care piscurile și liniile majore de forță sunt impulsionate furibund, prin gestica pumnului strâns (ca o „directă de stânga", ar spune boxerii) sau cu tăișul palmei despicând aerul (karateka!). Evident, **Simfonia a V-a** de Prokofiev a fost deosebit de ofertantă și rezultatul pe măsură. Lectură grandioasă, susținută de o formație cu un remarcabil echilibru între compartimente și puteri impresionante în tutti. O paranteză: oare cum au știut spectatorii că se cântă **a V-a** și nu **a IV-a**, cum figura în programul tipărit? Nici un anunț nu fusese făcut ante festum...

Cel puțin pentru mine, legenda faimoaselor partide de alămuri ale ansamblurilor simfonice londoneze și îndeosebi al acestuia, s-a zdruncinat puțin. Secțiunea de debut, **Măreția lui Christ**, din Suita simfonică **Înălțarea** de Olivier Messiaen n-a beneficiat aproape de nici un atac perfect al alămurilor, o ureche infinitesimal fină percepând chiar mici rateuri. Totuși prestația a crescut pe parcursul serii, instrumentiștii „auriți" regăsindu-și forma de zile mari către partea secundă, în care îi aștepta simfonia. La solicitarea insistentă a publicului, Jurowski și London Philharmonic au oferit pagini de mare atracțiozitate și efect: vals și marș din operele **Război și pace**, respectiv **Dragostea pentru trei portocale** de Serghei Prokofiev.

Plăcută a fost surpriza întâlnirii cu italianul Benedetto Lupo, solistul **Concertului pentru pian și orchestră în Sol major** de Maurice Ravel. Un artist virtuoz, excelent tehnician, cu tușeu frumos evidențiat de sincopatele pagini ale partiturii. A ales pentru bis dificila pagină **Alborada del gracioso** a aceluiași Ravel, pe care a expus-o cu rafinament și coloristică. (Păcat că pianul a fost amplificat excesiv și nenatural, sunând ca printr-o incintă acustică ieftină).

În seara următoare, a fost rândul dirijorului Cristian Mandeal să ridice bagheta în fața filarmoniștilor londonezi, cu un program Enescu – Beethoven – Wagner – Skriabin. Încă din cunoscuta temă a **Uverturii (Allegro ben moderato), Suita nr.2 în Do major op. 20** a primit approach-ul de forță și culoare, în care – mai apoi – solo-ul de flaut din **Menuetul grav (Ben moderato)** și chemările fagotului din **Arie (Andante mesto)** au demonstrat calitățile instrumentiștilor. După pagina enesciană, **Fantezia pentru pian, cor și orchestră în do minor op. 80** de Beethoven l-a avut ca solist pe Melvyn Tan. Sigur că artistul singaporez stabilit în Marea Britanie este un interpret de consistentă circulație internațională și, indubitabil, repertoriul său (Mozart, Weber, Schubert, Chopin, Debussy, Dvorak, plus integrala sonatelor de Beethoven, totul înregistrat pe CD) recomandă o anume diversitate de abordare stilistică dar acum, el s-a plasat mai distanțat de spiritul opus-ului, această schiță precursoare a celei de-a noua simfonii beethoveniene. O clipită m-am lăsat furat de gândul că Tan se află în plin studiu al lucrării (desigur, îl văzusem și cântând cu partitura în față), atât de concret, de obiectiv, de rece și fără atenție la ton, alerga pe clape. O bună comuniune orchestră – instrument solist – cor (Corul Filarmonicii pregătit de Iosif Ion Prunner) a fost asigurată de la pupitru.

Scriam cândva despre preferințele wagneriene ale lui Cristian Mandeal. Sunt evidente, și modul în care construiește o lucrare compozită precum **Preludiu și Moartea Isoldei** vine să certifice afirmația. Crescendo-urile și decrescendo-urile ce închid în centrul lor culminațiile în tutti au metafizica lor de gândire, de spirit (**Liebestod**) și Mandeal picură acest spirit al morții serene prin dragoste în sunetul pe care îl induce orchestrei. Minunat, susurul violoncelelor, minunate – viorile dominatoare.

Înaltul nivel artistic a fost întregit interpretarea **Poemului extazului** de Skriabin.

Am regretat, în cea de-a doua seară, severitatea rezervelor pe care le-am exprimat față de pachetul de alămuri al London Philharmonic Orchestra, prestația acestui compartiment fiind de data aceasta, la înălțimea reputației sale. Totuși, în Messiaen...

Câștiguri anunțate

Filarmoniștii bucureșteni au revenit pe podiumul Sălii Mari a Palatului pentru a concerta sub bagheta unui faimos șef de orchestră, Sir Neville Marriner, al cărui nume se leagă definitiv de fondarea nu mai puțin celebrei Academy of St. Martin-in-the-Fields. A fost un câștig... anunțat, întrucât una din importantele premiere ale actualei ediții a reprezentat-o chiar invitarea unor dirijori reputați la pupitrul celor mai bune orchestre ale noastre. A fost un câștig ce s-a văzut de la primele acorduri ale uverturii operei **Ruslan și Ludmila** de Glinka, corzile înfățișând un sunet rafinat care, prin calitate, a depășit chiar pe acela al unor formații mai cunoscute prezente în festival. A fost și un câștig... biunivoc. În compania filarmoniștilor, Sir Neville a făcut cunoștință cu melosul popular românesc atât de prezent în cea de-a doua rapsodie enesciană, un univers în care nu poți pătrunde ușor. Specificitatea lui trebuie știută, înțeleasă, simțită. Dar instrumentiștii bucureșteni au în sânge o solidă concepție asupra opusului cu numărul 11 pe care știu s-o comunice în chip încântător.

Dan Grigore a fost solistul **Concertului pentru pian și orchestră nr.2 în do minor** de Rahmaninov, o lucrare din repertoriu curent al maestrului. Postromantismul scriiturii este restituit acum cu serenitate, cu sonuri „așezate”, printr-o narațiune plină de emoționalitate. În bis, a făcut demonstrație de virtuozitate, înșirând perle pe claviatură în cunoscuta piesă **Zborul cărăbușului** de Rimski-Korsakov, transcripție de Serghei Rahmaninov.

Şi din nou... probleme de sonorizare. Probabil din dorința de a echilibra volumul pianului (excedentar cu câteva zile înainte) cu cel al orchestrei, s-a căzut în cealaltă extremă... În partea întâia a **Concertului**, pianul a fost acoperit în destule momente. De necomentat!

Beethoven, Brahms...

...s-au cântat mult în festival și încă la nivel de integrale concertante. Orchestra de Cameră din Lausanne cu Christian Zacharias – dirijor și solist – a propus cele cinci concerte pentru pian de Beethoven (în ciclul de mare succes **by midnight**), în timp ce Hélène Grimaud și Elisabeth Leonskaja au abordat partiturile simfonice dedicate aceluiași instrument, de Johannes Brahms.

Modul în care Christian Zacharias face muzică este magic. Electrizat și electrizant, dirijorul – pianist este pe de-a-ntregul posedat de forța mesajului beethovenian pe care îl restituie captivant, alert, dinamic. Comunicarea este totală, tensiunea paroxistică cuprinde sala, grație unei citiri pline de urgență, agitate, trepidante. Foarte apropiată de comportamentul omului modern. Așa a reieșit din portativele **Uverturii Coriolan op.62**, prima piesă a programului din cea de-a doua noapte. Au urmat **Concertele nr.1 în Do major op. 15** și **nr.5 în Mi bemol major op. 73 „Imperialul”**, traiect repertorial pe care Christian Zacharias l-a parcurs gradat, știind să diferențieze stilistic cele două lucrări despărțite între ele de nu mai puțin de 58 de opusuri. Sunt aspecte asupra cărora artistul este pe deplin stăpân, pornind de la influențele haydniene și mozartiene (cât de profund tălmăcește Zacharias asemenea scriituri!) din **op. 15** în care **Largo**-ul mișcării secunde este redat în toată poezia lui și până la maturitatea creatoare a **op. 73**, unde monumentalitatea părții prime (**Allegro**)

este transmisă impetuos, secțiunea centrală (**Adagio un poco mosso**) are un nobil farmec iar finalul **Allegro** capătă exuberanță și jubilație.

Integrala Beethoven a fost urmărită de o imensă asistență ce a făcut ca Ateneul Român să devină neîncăpător. (Probabil că singurii cuprinși de disperare au fost... pompierii!) Public pe intervale, în picioare sau pur și simplu stând pe jos, pe scări și sub scări, aceştia din urmă mulțumindu-se doar să se simtă pătrunși de sunetele beethoveniene reverberate de acustica suverană a celebrei săli de concerte bucureștene. Minunată atmosferă!

De la Beethoven la Brahms. Orchestra Simfonică a Radiodifuziunii din Stuttgart a venit la această ediție a festivalului enescian sub conducerea lui Sir Roger Norrington, al cărui renume s-a consolidat odată cu fondarea Ansamblului baroc londonez și al London Classical Players. O filiație care a implicat folosirea instrumentelor originale sau a celor moderne dar în tehnică de epocă (cum se petrece și cu orchestra din Stuttgart). Şi iată, în **Concertul nr.1 pentru pian și orchestră în re minor op. 15** cântul non-vibrato al Streich-ului a adus nedorită duritate, asprime în lumea romantică brahmsiană. (Am fost, de asemenea, neplăcut surprins de rateul de la corn... iată, se întâmplă și la case mai mari, nu numai pe meleaguri... mioritice.)

Pianista Hélène Grimaud, foarte galonată în Hexagon, a propus – cu temeritate, aveam să constat – **Concertul nr.1 pentru pian și orchestră în re minor op. 15** de Brahms. Înțelegerea sa stilistică este clară și potrivită dar restituirea se face printr-o energetică ce merge până la violență. Pianul este întrucâtva brutalizat și, în atari condițiuni, contrar intențiilor interpretei, instrumentul se simte constrâns, neputându-și permite eliberarea rezonanțelor. Bună tehniciană, Hélène Grimaud își rezervă – cu complicitatea lui Sir Roger – o citire extrem de dilatată a părții secunde, **Adagio**. Atingerea clapelor pianului pare analogă vizualizării unor picături translucide dar efectul rămâne oarecum lipsit de profunzime, plat.

În desăvârșirea integralei concertelor pentru pian de Brahms, a venit seara Elisabethei Leonskaja și a Orchestrei Naționale a Franței dirijată de Kurt Masur. Elisabeth Leonskaja, câștigătoarea laurilor Premiului I la una din edițiile anterioare ale Concursului Internațional „George Enescu”.

Această veritabilă simfonie cu pian care este **Concertul nr.2 în Si bemol major op. 63**, a fost din start o opțiune convenabilă reputatei soliste. Sub brațele sale, în prima mişcare (**Allegro ma non troppo**), accentele capătă greutate iar pasajele lirice apar cu transparență de extracție impresionistă (risc asocierea), totul însă în condițiile unui dozaj bine cumpănit. Regăsim în partea a doua, **Allegro appassionato**, frământări lăuntrice, exprimate fără oprelişti, direct, vehement, cu revoltă chiar. Accentele şăgalnice din secțiunea finală, **Allegretto grazioso**, vin ca un pandantal dramatismului lucrării pe care Masur și Leonskaja o încheie cu tempi generoși, clar definiți.

Opusul brahmsian urma să fie audiat în partea primă a concertului, numai că o schimbare a programului – se pare, de ultimă oră – a făcut să fie prezentat la încheierea serii, precedat fiind ... surpriză!... de **Simfonia a V-a** de Prokofiev. Un anunț făcut prin difuzoarele Sălii Palatului cu numai câteva minute înainte de intrarea orchestrei a încunoștiințat publicul de modificare, rezultând că trebuie să-și ia adio de la **Simfonia în re minor** de César Franck. (Nici măcar nu s-a spus că simfonia de Franck urma să fie executată a doua seară, în locul **Preludiului la după-amiaza unui faun** de Debussy.) O manieră destul de neelegantă a oaspeților de a proceda la schimbări în ultima clipă! Din păcate, nu a fost o premieră pentru ediția 2005 a festivalului. Alte

modificări față de programele tipărite și contractate (!) s-au mai întâlnit pe parcurs, din varii motive. Se pare însă că a anunța opțiuni diferite „pe ultimii metri” este mai eficient decât a scrie elegante epistole explicative (cu două saptămâni înainte!), așa cum a făcut conducerea Filarmonicii Scalei din Milano când a înlocuit, la o ediție anterioară, poemul enescian **Vox Maris** cu **Recviemul** de Verdi. Atunci, gestul a stârnit revoltă. Dar acum?

Așadar, din nou cea de-a cincea simfonie de Serghei Prokofiev. Având proaspătă în minte interpretarea lui Vladimir Jurowski (la pupitrul Filarmonicii din Londra), am găsit prin Kurt Masur și Orchestre National de France o lectură plină de nerv, cu preciziune metronomică și pronunțată imagistică. Una peste alta, s-o recunoaștem, două versiuni importante ale aceleiași lucrări la un interval nu mai mare de patru zile!

Lui Kurt Masur și orchestranților francezi le-a revenit onoarea închiderii celei de-a XVII-a ediții a Festivalului Internațional „George Enescu” printr-un Concert de Gală care a sărbătorit deschiderea „Anului Internațional al Francofoniei în România”. Au rostit alocuțiuni Președintele României, Traian Băsescu și ambasadorul Republicii Franceze la București.

Rememorând la ceas de bilanț, putem aprecia că au fost 17 zile dense, de întâlniri cu marea muzică și iluștrii ei interpreți – nume mari ale afișelor mondiale și autohtone, 17 zile de aplauze și ovații din partea unui public extraordinar care a umplut până la refuz sălile de concerte și spectacole. Un festival de mare succes!